

Определителният член в българския език

Публикувано от **mOn** на **23.04.2010**

Определителният член в българския език

Определителният член е граматическа особеност, която е позната на много индоевропейски езици - от германската група, от келтската група, от романската група. Единствено българският език е развил определителен член от славянските езици. Тази негова особеност рязко го отличава от тях и го сближава със старите балкански езици - гръцки, албански и румънски.

Съществуването на определителния член в различните езици е свързано с граматическото изразяване на езиковата категория 'определеност-неопределеност'. Със средставата на морфологията нейното съдържание се изразява от противопоставянето на неопределени (нечленувани) и определени (членувани) форми, например: (един) човек - човекът; фр. (un) homme - l'homme; англ.: (a) man - the man; итал.: (un) homo - il homo. Тя се свързва с противопоставянето между първоначално споменаване на някакъв предмет, който в този смисъл е неизвестен на слушащия, и повторно споменаване на същия предмет, който в този смисъл вече му е известен, например: И по този напечен асфалт вървеше един човек. Човекът беше бос, но носеше зимен балтон и сламена шапка. Балтонът бе цял вкръпки, а шапката с окъсана периферия. На шапката тъжно-смешно клюмаше фазаново перо.

Във всички езици определителният член се е развил от показателно местоимение, което е стояло до съществително име. В романските и германските езици то е стояло пред името. И днес в тези езици то е отделна дума. В българския език членът се е развил от старите показателни местоимения в съчетания като . От самостоятелни думи, каквито днес са този, тази, това, те са се превърнали в членни морфеми, като са се слели с определяното име: градът, жената, селото. В българския език се членува винаги първата дума от именната група: къщата, но бялата къща; голямата бяла къща; хубавата голяма бяла къща.

Определителният член има различни функции. Една от тях е индивидуализиращата - отделя един предмет от цял клас предмети: Ям ябълка. Ябълката е сладка. Членът има бобщаваща функция, когато с членуването име се назовава цял клас от предмети: Лъвът е хищник (= всеки лъв, всички лъвовете). Счленуването име се означава количествена изчерпаност на някое множество, срв. напр.: Учениците от класа на г-н Попов не влязоха в час (= всички ученици) и Ученици от класа на г-н Попов не влязоха в час (= само някои ученици).

Членуването е едно от основните средства, с които се постига висока смислова и лексикална граматическа свързаност на текста. Като употребяваме членувани имена, препращаме назад в

текста към вече познати неща и по този начин се свързват отделните елементи в едно цяло.

Определителен член - Морфема, с която в българския език се изразява граматическото значение "определеност".

За граматическа определеност се говори, когато с членуваната форма се назовава предмет, който е известен и на двамата участници в комуникативния акт.

Определеността може да бъде ситуативна, напр.: *Дай ми **солницата***, ако има солница на масата между двама събеседници. Определеността може да бъде и текстова, когато определената (членуваната) форма на думата препраща назад в текста към себе си, но в неопределена (нечленувана) форма, напр.: *Имало едно време един **дядо** и една **баба**. **Дядото** и **бабата** нямали деца*. Употребата на членувани форми в случаи като *Листата на дърветата падат през **есента*** е мотивирана от общия опит и знания, които имат хората за света - всички знаем що е то дърво, листо и есен.

Употребата на определителния член - бил той морфема или дума - не е еднаква за езиците, които познават граматическата категория определеност, напр.: *Изкуството е вечно, животът е кратък. Времето е пари*, но на англ. Art is long, live is short. Time is money, буквално - Изкуство е вечно, живот е кратък. Време е пари. ЧЛЕН.

англ. definite article; нем. Der bestimmte Artikel; фр. article dѐfinitive; исп. Artѐculo de definitiva; рус. определенный член.

Показателно местоимение - Дума, която в речта замества жеста на показване, напр.: ***този** човек, **онова** дърво; **такава** кола; **толкова** хляб е достатъчен*. С показателните местоимения се посочват лица или предмети, техни качествени или количествени признаци. Най-често се употребяват при т. нар. ситуативно посочване - посочване при виждане и чуване по време на общуването (Дай ми този пръстен) или във въображаем свят (Той му казал да му даде този пръстен). При т. нар. текстово посочване показателните местоимения препращат към израз, споменат вече в текста. ДЕИКТИЧНО МЕСТОИМЕНИЕ. ДЕМОНСТРАТИВНО МЕСТОИМЕНИЕ. Англ. demonstrative pronoun,

фр. Pronom demonstratif, нем. , исп., рус. показательное местоимение

Членна морфема - Друг термин за **определителен член**, който отчита морфологичното изразяване на определеността в българския език. В българския членните морфеми за ед. ч. са: **ът**, **-а**, (крак**ът**, крака) **-ят**, **-я** (коня**т**, коня); **-та** (жената, нощ**та**; бащата); **-то** (детето, таксито; дядото). За мн. ч. са: **-те** (носове**те**; жени**те**, нощи**те**; бащи**те**; дядовци**те**) и **-та** (децата, такситата; краката). От съвременно гледище членните морфеми са неделими морфологически, макар че коренът **-т** на старите показателни местоимения **Тъ**, **Та**, **То** лесно може да се отдели, като се съпоставят формите **-ъ-т**, **-т-а**, **-т-о** за ед. ч. и **-т-е**, **-т-а** - за мн. ч. Прилагателните имена, притежателните местоимения, числителните и причастията образуват формите си за м. р. ед. ч. с членните морфеми **-ийът** (правописно -ият: добрия**т**), **-ийъ** (правописно -ия: добрия), които от съвременно

гледяще също са неделими, сравни лош, но лошия(т), наш, но нашия(т), пръв, но първия(т), казал, но казалия(т), говорещ, но говорещия(т). ЧЛЕННО ОКОНЧАНИЕ. англ. definite article; нем. Der bestimmte Artikel; фр. article dѐfinitive; исп. artѐculo de definitiva; рус. определенный член.

Именна група - Най-често: словосъчетание от съществително име и прилагателни, числителни, местоимения или причастия, които го поясняват: проливен дъжд, първи урок, твой приятел, изпята песен, пажълтяла трева, подскачащи топки. В именната група към съществителното може да има повече от едно определение, напр.: проливен летен дъжд, първи важен урок, твой добър приятел, изпята народна песен, пожълтяла есенна трева, подскачащи гумени топки.

В българския език граматичната определеност на именната група се изразява, като се членува само първото име в групата. Определеността е граматически белег на цялата именна група, а не само на членуваното име.: твоят добър приятел, пожълтялата есенна трева. Англ. noun phrase; нем. Namengruppe; фр. group nominative; исп. grupo nominative; рус. именная группа.

Определителният член

Powered by

Bukvar.bg

Image not found

© 2010-2024